

Муниципальное бюджетное дошкольное образовательное учреждение «Детский сад» «Саьар5а»

Среднеколымский улус

Город Среднеколымск

Публикация

Тема: «Удьуор тутум улэбит дьон - Шариннар»

Выполнила:

Винокурова Екатерина Алексеевна

Воспитатель: 1 категории

Сыала: Дьиз кэргэннэ оҕону сырдыкка, кэрэҕэ, утуеҕэ иитии.

Улэ суолтата: Удьуор утум дьонноох улэҕэ бэриниилээх биир дойдулаахпыт
улэтин сырдатты, кэлэр келуенэҕэ ыччакка ураты суолун тарҕатты.

Орто Халыма

Биһиги улууспут ^Укиэн историялаах, дирин үгэстэрдээх , элбэх биллиилээх дьоннордоох. Хаһан бабарар сири-уоту, дойдуну ханнык эрэ киһи үтүө дьыалатынан, ололбут олобунан сыаналанар. Хас нэһилиэк айы оннук үтүө-мааны дьон , дьиз кэргэн толору.

Сана киһи сайдарыгар сыралаһан үлэлиир , үтүө ыччат үүнэригэр үгүс үлэни тэрийэр, үрдүк категориялаах , Саха Республикатын үөрэбэриитин туйгуна- 40 сыл устата оскуолаба киириэн иннинээби саастаах оҕолору бу кэмнэ диэри иитэн- такайан, энкилэ суох үлэлиир- хамсыы сылдыар Алексеева Татьяна Дмитриевна буолар. Кини үгүс үлэтэ кестубэккэ- биллибэккэ хаалбыт, ситиһиилээх үлэлэрин билиһиннэриэхпин бабарарбын.

Татьяна Дмитриевна үтүө санаалаах, киэн дууьалаах , үтүөбэ – сырдыкка дьулуһар куустээх санаалаах иитээччи. Кини I Мээтис нэһилиэгин 4 оҕолоох Тарасовтар диэн үлэһит дьиз кэргэннэ балаһан ыйын 22 күнүгэр 1960 сыллаахха 2 оҕоннон төрөөбүтэ. Ийэтэ Мария Ивановна Шарина өр сылларга оҕо саадыгар поварынан үлэлээбитэ. Аҕата Дмитрий Иванович Тарасов чулуу булчут этэ. Мария Ивановна Шарина бииргэ төрөөбүттэр биэстэр. Ийэтин убайа Владимир Иванович, Николай Иванович, Александр Иванович, Мария Ивановна, Иван Иванович Шариннар.

Татьяна Дмитриевна саамай улахан абаҕата Шарин Владимир Иванович өр кэмнэ бэриниилээхтик Ис Дьыала органыгар үлэлээбит.

Онтон иккис абаҕата- Николай Иванович Шарин 1930 сыллаахха сэттиньи 17 күнүгэр Орто Халыма оройуонун Сылгы- Ыытар сэлиэнньэтигэр төрөөбүтэ. 1950с. орто оскуоланы бүтэрбитин кэнниттэн педагогическай кадр тийбэтинэн Сылгы- Ыытар сэтгэ кылаастаах оскуолатыгар учууталынан аһаммыта. 1951 с. А.И. Герцен аатынан Ленинградтаағы педагогическай институтка киирбитэ уонна туйгуннук үөрэнэн бүтэрбитэ. 1955 с. Сылгы- Ыытар оскуолатыгар директорынан аһаммыта.

1959 с.ахсынныга депутаттар Орто- Халыма оройуоннаабы Сэбиэттерин исполкомун бэрэссэдээтэлинэн талыллыбыта, кэлин – ССКП райкомун сэкирэтээринэн.

1962 с. балаҕан ыйыгар Саха АССР Үрдүкү Сэбиэтин Президиумун Ыйаабынан Саха АССР үөрэҕириигэ министриинэн анаммыта, бу дуоһунаска 1981 сыл бэс ыйыгар диэри үлэлээбитэ.

Николай Шарин 1981 с.бэс ыйыгар Саха АССР Үрдүкү Сэбиэтин Президиумун Сэкирэтээринэн талыллыбыта. Бу дуоһунаска 9 сыл үлэлээбитэ. 1990 с муус устарга Саха АССР Үрдүкү Сэбиэтин Секретариатын сана тэриллит норуоттар икки ардыларынаабы сыһыаннаһыларга отделын сэбиэдиссэйинэн бигэргэтиллибитэ.

Николай Иванович икки Үлэ Кыһыл Знамята, Норуоттар доҕордоһууларга, “Бочуот Знага” уордьаннарынан, Саха АССР Үрдүкү Сэбиэтин Президиумун, Саха Республикатын Государственной Мунһабын (Ил Түмэн) Бочуотунай грамоталарынан наҕараадаламмыта. РСФСР оскуолатын үтүөлээх үлэһитэ, Россия Журналистарын сойууһун чилиэнэ, Орто Халыма, Үөһээ Бүлүү улуустарын бочуоттаах гражданина. 1991 с. от ыйыттан бочуоттаах сынныланна олорор. Кинини Народнай педагогика ассоциациятын бырабылыанньатын бэрэссэдээтэлинэн талбыттара уонна “Саха сиригн норуотун үөрэҕэ” общественной – политической сурунаал кылаабынай редакторун солбуйааччынан бигэргэппиттэрэ. Общественнай олоххо көхтөөхтүк кыттар, кини – Правительство Ветераннарын сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ, Ытык Сүбэ чилиэнэ.

Ийэтин үһүс быраата Александр- кадровай булчут. Тыа Хаһаайыстыбатыгар 42 сыл үлэлээн Оройуонтан, Москвадан махтал суруктардаах. Саха Сиригн Үтүөлээх үлэһитэ, ЦК ВЛКСМ Үлэбэ Бэриниитин иһин знакаах, Орто Халымаҕа Үлэбэ бэриниитин иһин бэлиэ хаһаайына, Үлэ бэтэрээнэ, Россия, Якутия 385 бэлиэ знак хаһаайына.

Саамай кыра бырааттара- Иван Иванович Шарин биһиги улууспут туттаах салаа дьөбүрдээх үлэһитэ, Тыа Хаһаайыстыбатыгар

электроэнергияны, радио сибээһин киллэртэрэн, салгы сайдар суолун тобулан ыарахан улэлэр механизациялаһан, Хоту Сир тыйыс усуллубуйатыгар сөп түбэхэр сана ньымалары булан-айан, олоххо туттан. Уустук идэбэ бэлэмнээһин электрик – инженер, радиотехник. Дьингээх сэмэй, көнө, дисциплиналаах эдэр ыччакка үтүө холобуру көрдөрөр, олус үлэһит саҕалаабыт дьыалатын тинэбэр тириэрдэр.

Ити курдук, Татьяна Дмитриевна удьуор тутум дьонноох 1 Мээтис нэһилиэгин киэн туттар дьонноро. Николай Иванович Шарин аатынан Орто Халыматаабы оскуолатыгар кини үрдүк аата ингэриллиэхтээх.

Татьяна Дмитриевна бииргэ төрөөбүт улахан эдьийэ – Руфова Любовь Дмитриевна Орто Халыма улуунун администрациятыгар сүрүн бухгалтерын солбуйааччыта. Быраата Дмитрий Дмитриевич гирэ көрүнэр спорт маастара. Кыра быраата Владимир Дмитриевич аҕатын туйабын батыһан бастын булчут.

Татьяна Дмитриевна 1980 сыллаахха Дьокуускайдаабы №2 нүөмэрдээх педагогическай училищени бүтэрэн төрөөбүт дойдутугар 1980 с. Сылгы –Ыытарга иитээччинэн 16 сыл үлэлиир. 1995 с. Куоракка сахалыы сангалаах Саһарҕа оҕо саадыгар үлэтин салгыыр. Саҕа үлэбэ кирибит буолан оҕолору кытта дьарыктанарга сахалыы литература, матырыяаллар суох буолан нагляднай, индивидуальной пособиелары, атрибуттары, остуол оонньууларын бэйэтэ онорон, оҕолорун кытта дьарыктанара. Иитээчи үлэтэ сүрдээх киэн айымньылаах буолары ирдиир, ол курдук, сылтан сыл ахсын чопчу биир ылыммыт темата бары эйгэни барытын хабыахтаабын курдук былаанныыр.

Оҕо саадыгар элбэх көлүөнэни иитэн, 8 выпууу олох киэн аартыгар атаарда. Бу үлэлиирин тухары оҕо туох интириэстээбин, дьобурдаабын үөрэтэр. Үлэтин сүрүн сыала норуот педагогикатыгар тирэбирэн, сайдар эйгэни туһанан оҕо тус сайдар кыабын арыян тулалыыр эйгэни, төрөөбүт ырыттан саҕалаан, сөпкө анааран, сахалыы сизэрдээх ыччат иитиллэн тахсарыгар олук уураар. Ол курдук, уһуйаанна араас сайдар эйгэни тэрийдэ

“Күөх зона”, “Кэрэхсэбиллээх ахсаан”, “Сенсорика”, “Чудо шашки”, “Аэробика”, “Зимний сад”. Манна оҕолор дьэ үүнээйитин кэтээн көрөн эколого-художественнай куруһуогу тэрийэн үлэлэспитэ. . Куруһуокка оҕолор, төрөппүттэр, иитээччилэр араас сибэкки олордон, аҕалан уу кутан, бүөбүйдээн-харайан тыыннаах айылҕа туһунан элбэҕи билэн, кыһыннары түннүккэ луук олордон, үүннэрэн, араас уопут онорон черепаханы, кролигы көрөн үөрүүлэрэ сүрдээх этэ. Манна төрөппүттэр көмөлөрө элбэх Маны таһынан Татьяна Дмитриевна “Цирковое искусство” куруһуок салайааччыта. Дьарыктарыгар аналлаах араас туһаныллар материаллары онорон, иитиллээччилэригэр интэриэһи уескэтэр уонна иитээччилэр биһирэбиллэрин куруук ылар. Холобура “Разноцветные карандаши”, “Спортивный уголок”, “Самолет”, “Оригами”, “Цирковое искусство”, “Уран тарбах”, “ХомоБой хоһоонньуттар”.

Куруһуокка кыра оҕо кэрэҕэ дьулуһуута күүстээх, билигини сайдыылаах кэмгэ оҕо адьас кыра сааһыттан билиигэ-көрүүгэ тардыһыта олус баҕалаах, тугу баҕарар түргэнник, чэпчэкитик ылынар кэмэ. Кыра бөлөхтөн саҕалаан бэлэмнэнии бөлөбөр тийэ утумнаахтык дьарыктанар. Саастарынан көрөн улам уустугурдан араас ньымалары туһанар. Бу кэмгэ оҕо айылҕаттан бэриллибит билиэн-көрүүн, тутан –хабан боруобалаан баҕатын таба көрөн, инники кыаҕын көбүлээн, күүскэ сайыннарар. Оҕо кэрэҕэ тардыһар, айар дьобурун бэйэтин баҕатынан уруһуйдаан, кырааскалаан, ойуулаан, араас өгнөөх кумааҕыны кырыйан, пластилиннаан уонна да атын онһуктары онорон дьарыктанар. Бу курдук эбии ытыллар үлэлэринэн оҕо төгүрүччү сайдыылаах буоларыгар бастакы орук ууруллар.

Ол курдук Татьяна Дмитриевна улуустаабы уонна республиканскай курстарга үлэтин уопутуттан мастер-класс кердерен киэн биһирэбилгэ таһаарар.

Татьяна Дмитриевна- икки кыталык кыыс оҕо -дьоллоох ийэлэрэ. Икки мааны кыракый сиэн- кун кубэй эбэлэрэ.

Кини айымнылаах үлэтэ аата- ахса биллибэт элбэх быыстапкалары кизгэтэр. Кини эрэ умсугуйуутун ылар.

Татьяна Дмитриевна курдук о5о сарсынны кэскилигэр күүһү харыстаабакка, бириэмэни аахсыбакка туран үтүөбэ, кэрэбэ угуйуохха,

ыллыктаах санааба тиэрдэр дьобурун сайыннарыахха, о5о талаанын арийыахха. 21 үйэ сага сахатын сирэдитиэххэ, дьиннээх хаһаайыны үүннэриэххэ.